

ALPAIDIS

TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKRING HOEGAARDS ERFGOED VZW
Erfgoed ♦ Geschiedenis ♦ Volkskunde ♦ Biercultuur
Anno LIX nr. 233 4/2023

Driemaandelijks: november, december 2023, januari 2024
Afgiftekantoor 9550 Herzele ♦ Erkenningsnummer P 802006
♦ Ver. Uitg. Georges Stienlet, Nerm 117, 3320 Hoegaarden

4/2023

In dit nummer:

Romeinse villa
komt tot leven (blz. 4)

Proef likeur van Hougardia (blz 25)

Ten geleide

U leest nu het laatste nummer van onze jaargang 2023. We zullen u ook het toekomstige jaar vier edities aanbieden met de jongste bevindingen over erfgoed en geschiedenis uit onze deelgemeenten. Daarnaast zal Erik Wauters de aanwezigheid in Meldert belichten van John Churchill (1650-1722), de eerste hertog van Marlborough (foto). Bij bezoeken aan het kasteel van Meldert en een zoektocht naar sporen in het landschap en rondom de hoeves, werd nagegaan waar zijn generaals en soldaten in 1707 hebben verbleven. Dat is veertien jaar na de bloedige veldslag in Neerwinden/Wange (23 tot 24.000 doden...) en twee jaar na de doorbraak van de Brabantse Linies (de aarden wallen van Zoutleeuw tot Namen).

In onze volgende jaargang brengen wij u, gespreid over verschillende nummers de studie door Erik Wauters over het legerkamp van Meldert/Hoegaarden uit de zomer van 1707, gedurende de Spaanse Erfopvolgingsoorlog (1701-1713). De auteur dook hiervoor onder meer in het archief van de hertog van Marlborough (de "Blenheim Papers", bewaard in de British Library). Het artikel werd opgesteld aan de hand van authentieke bronnen en kaarten, waarvan vele nooit eerder zijn gepubliceerd.

*Wie zag deze man in Meldert?
(Bron Wikipedia)*

Naast een beschrijving van de dagelijkse activiteiten in het kamp - zoals foeragering en parades - wordt bijzondere aandacht besteed aan de militaire executies. Marcellus Laroon, een Engelse officier, was in 1707 in Meldert getuige van de ophanging van deserteurs en maakte er ter plaatse een tekening van. Verder wordt het verhaal gebracht van Kit Davies, alias Mother Ross, de als man vermomde vrouwelijke soldaat, die in haar memoires het bier van Hoegaarden prees en die ooit in het kamp van Meldert een schedelboring onderging.

Erik Wauters publiceerde, op basis van eigen studie en bodemonderzoek, eerder dit jaar het boek "Krijgsgeweld aan de Kleine Gete (1693-1705)", bij Ons Landens Erfdeel (zie Alpaidis 2023/3). We nodigen u uit kennis te nemen van het vervolgverhaal over de hertog van Marlborough en het antwoord op de prangende vraag of het bed uit de Prins-Kardinaalhoeve inderdaad nog door hem is beslapen.

U leest met ons mee als abonnee voor de komende jaargang door nu de bijdrage van 20 euro te storten op rekening BE23 3630 8110 6891 van vzw Hoegaards Erfgoed (erelid 50 euro, vermelding in het blad.)

Bestuursleden Hoegaardse Heemkring: Hoegaards Erfgoed vzw

Voorzitter Georges Stienlet en de bestuursleden Ann Raymaekers, Chris Michel, Diane Nitelet, Irène Bouthé, Noël Verlaers, Raymond Billen. Medewerker www.hoegaardserfgoed.be: Philip Nitelet.

Adres: 't Schip, Nerm 117, 3320 Hoegaarden

Familiegraf brouwers Tomsin verdwijnt

Het graf van de familie Tomsin, op de begraafplaats aan de Walestraat in Hoegaarden, draagt het opschrift: "Dit graf wordt na 1/11/2023 verwijderd". Dit is daar, zoals op vele andere plaatsen, een jaar eerder aangekondigd. De concessies (ook de "eeuwigdurende") vervallen na bepaalde tijd tenzij nabestaanden de verlenging aanvragen. De heemkundige kring heeft in december 2016, en later, in publicaties aangedrongen op het behoud van "graven-met-een-verhaal".

Verschillende leden werkten mee aan de inventaris van de begraafplaatsen (ook in deelgemeenten). In de inleiding bij het eerste rapport schreef Maurice Dodion: "Onze begraafplaatsen en onze graven maken deel uit van zowel het emotionele als het materiële verleden van een lokale gemeenschap. In het geval van Hoegaarden hebben we te doen met een kerkhof dat opengesteld is in februari 1925 en waar toen ook een aantal graven en bijhorende grafmonumenten zijn overgebracht van het eeuwenoude kerkhof, rond de kerk. Dat levert nog zichtbaar materieel verleden op, dat teruggaat tot het oudste nog aanwezige monument, dat van brouwer Tomsin. Het getuigt van de typische kenmerken van de toenmalige funeraire gebruiken... Emotioneel gaat het belang terug in de tijd en ook verder in de ruimte. Het graf van brouwer Tomsin onderlicht ons over de Hoegaardse brouwgeschiedenis uit de vorige eeuwen."

Graf Tomsin, oktober 2023. (foto rb)

Het gaat hier om het graf van Auguste Tomsin en Rosalie Dotremont. Hij is geboren in Goetsenhoven 15 februari 1820 en overleden in Hoegaarden op 11 november 1887. Zij is geboren in Hoegaarden op 10 mei 1822 en daar overleden op 17 september 1900. Verdere verwijst het opschrift naar hun zoon Charles Theophile Tomsin (Hoegaarden 18 december 185..-19 april 1914) en hun dochter Marie Emilie Tomsin (Hoegaarden 30 december 1849-2 juli 1928). Zij waren brouwers op de Vroente, de laatste brouwerij van het wit bier, waar de latere brouwer Pierre Celis de stiel leerde. Rosalie Dotremont was de dochter van Jacques Dotremont en Catherine Nijs, brouwers van het Nieuw Paenhuys (later Den Duc) op de Beek. Gehuwd 4 november 1847.

Het echtpaar had vier kinderen:

- Marie-Émilie TOMSIN 1849-1928
- Hubert Alponse TOMSIN 1847-1901
- Charles Theophile TOMSIN 1851-1914
- Marie Pauline Emerence TOMSIN 1854-?

Hubert trouwde met Marie-Zenobie Winant in 1856 en zij hadden twee kinderen:

Marie Rosalie Marthe TOMSIN (1879-?) en Louis Guillaume TOMSIN (1881-1957). Deze laatste was de laatste brouwer. Na zijn dood in 1957 viel de productie van Hoegaardse Witte stil. In 1966 nam "buurman" Pierre Celis de draad op.

Romeinse villa van Meer wordt een educatief kennisreservaat

David Depraetere, archeoloog (Vlaamse Landmaatschappij)

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) beëindigde in 2013 een waarderend archeologisch proefsleuvenonderzoek op de Gallo-Romeinse villa site op de Meer (Begijnenweg) in Meldert. Het terrein wordt fysiek beschermd door de gronden uit te ruilen en zo de bodem- en bewerkingserosie te stoppen. Zo blijft archeologisch erfgoed bewaard als een kennisreservaat voor toekomstig onderzoek. Anderzijds zal ze de site educatief inrichten als een land-art dat voorbijgangers uitnodigt tot een verkenning. Hieraan koppelt de VLM een 3D-applicatie waarbij de bezoeker de site en haar omgeving kan beleven door zich te laten teleporteren naar de Gallo-Romeinse Tijd.

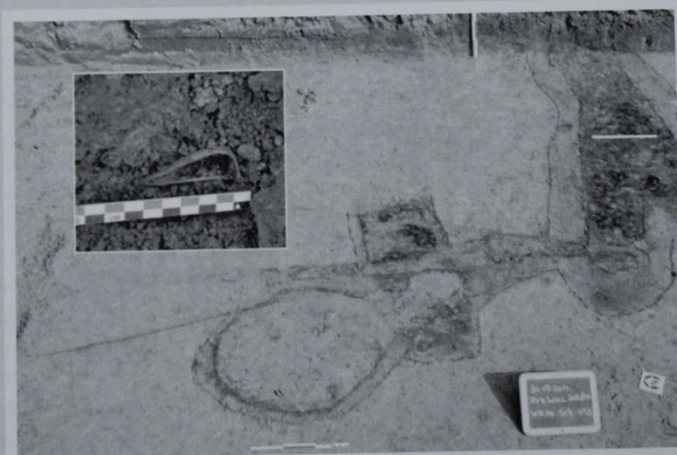

De geplande site (foto VLM)

Goedgekeurd ruilverkavelingsplan - Het ruilverkavelingsproject Willebringen werd nuttig verklaard op 28 november 2011. Op het goedgekeurde ruilverkavelingsplan staan een aantal erfgoedsites aangeduid waar maatregelen aan gekoppeld zouden kunnen worden. Hieronder zijn drie archeologische locaties die dateren uit de Gallo-Romeinse tijd, de sites Meer (Meldert-Hoegaarden), Mellenberg (Kumtich-Tienen) en Wiederveld (Willebringen-Boutersem). Deze waren tot voor kort echter voornamelijk gekend door oppervlakteprospecties. Om te bepalen of binnen het ruilverkavelingsproject bewarende maatregelen dienden te worden genomen ter bescherming van deze sites was het noodzakelijk om deze verder te waarderen aan de hand van een archeologische prospectie met ingreep in de bodem nl. een proefsleuvenonderzoek, aangevuld met geofysisch onderzoek. Doel van het onderzoek was het bepalen van de ruimtelijke aflijning van de sites, het vaststellen van de impact van erosie op de archeologische sporen door het huidige landgebruik in combinatie met bodemtype en hellingsgraad en hun bewaringstoestand.

Proefsleuvenonderzoek site Meer - Het proefsleuvenonderzoek werd in 2013 uitgevoerd door de auteur in dienst als archeoloog bij de Vlaamse Landmaatschappij en dit in nauwe samenwerking met Tom Debruyne van de Inter gemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst PORTIVA. Archeologische sites die onder intensieve akkerbouw liggen op erosiegevoelige percelen in de leemstreek bevinden zich sowieso in een bedreigde situatie. Er kon dan ook duidelijk worden aangetoond dat de fundamenten van Gallo-Romeinse gebouwen en bijhorende bodemsporen - bij de sites Meer en Mellenberg gaat het zeker om villae rusticae (landbouwbedrijven) - opgeploegd worden door het huidige landgebruik en de daarmee verbonden bodem- en bewerkingserosie. Beschermende maatregelen zijn dan ook noodzakelijk willen we deze archeologische waarden als bodemarchief voor toekomstig onderzoek behouden. Op de site Meer werden tijdens het veldwerk naast de fundamenten van een hoofd- en een bijgebouw op stenen fundament (Gobertange kalkzandsteen en in mindere mate Diestiaan ijzerzandsteen), bijhorende afvalkuilen en afvallagen, het gebruikelijke aardewerk en bouw materiaal aangetroffen naast o.a. een groot aantal gesmede nagels, een slijpsteen, een goed bewaarde bronzen fibula (kledingspeld) en een Romeinse deursleutel. Deze sporen en vondsten tonen aan dat er zich nog een schat aan kennis over de Gallo-Romeinse periode in de ondergrond bevindt, want uiteindelijk werd er slechts een tipje van de sluier opgelicht.

Bewarende maatregelen - Een ruilverkavelingsproject biedt de mogelijkheid om gronden uit te ruilen en een structurele oplossing te bieden voor kwetsbare locaties zoals deze. Het biedt dus het geschikte kader om bewarende maatregelen te nemen. Op basis van het onderzoek werd besloten om de meest kwetsbare zones van de site Meer (en ook van de site Mellenberg) uit te ruilen en deze fysiek te beschermen door ze onder permanent grasland te leggen. Via herverkaveling krijgen de eigenaars/gebruikers andere gronden aangeboden. Doel is om de nefaste impact van de ploeg en bodemerosie te stoppen. Zo kan de site een kennisreservaat worden die het nog aanwezige kennispotentieel van het bodemarchief bewaart voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek.

Gevonden fibula (speld) op de site (foto prov. Vlaams-Brabant)

Land-art inrichting en educatieve ontsluiting - Binnen het ruilverkavelingsproject willen we echter nog een stapje verder gaan en de site inrichten en educatief ontsluiten om zo het maatschappelijk draagvlak voor en de beleefbaarheid van archeologie in het algemeen alsook het lokale erfgoed in het bijzonder te vergroten. De site Meer is één van de locaties waarvoor Studiebureau Omgeving in opdracht van de VLM in 2019-2020 een inrichtingsconcept heeft uitgewerkt. Belangrijke randvoorwaarde was dat de inrichting op een archeologie-vriendelijke manier zou kunnen gebeuren en de onverstoord bodem (het archeologische niveau) niet zou worden geraakt. Het werd een land-art project waarbij het ontwerp is geïnspireerd op de archeologische onderzoeksmethode met proefsleuven. Het zal de vorm aannemen van een inversie: sleuven worden als bermen gevisualiseerd in het hellende landschap, hetwelk de nieuwsgierigheid van de recreant-voorbijganger – de site is gelegen langs een recreatief netwerk - zal wekken. In de bermen zullen de locaties van de teruggevonden gebouwen in beton worden weergegeven. De meest oostelijke 'sleuven' zullen eveneens in beton worden uitgevoerd en zullen resp. als toegangspad en zittribune dienst doen. Bij het onthaalpunt zal de bezoeker algemene informatie krijgen over de site en het onderzoek, terwijl hij/zij bij het betreden van het perceel verdere thematische informatie zal kunnen opdoen.

Visualisering van een Gallo-Romeinse vestiging. (Foto VLM)

Virtuele beleving van de site - Om zich een beeld te vormen van hoe deze site er in de Gallo-Romeinse tijd uitzag werd een aanvullende opdracht uitgeschreven om een smartphone-applicatie te ontwikkelen die moet toelaten de site op een heel beleefbare manier te bezoeken. De applicatie werd technisch ontwikkeld door het creatieve bedrijf Mindscape3D uit Gent, de inhoudelijke wetenschappelijke informatie werd aangedragen door de auteur. Enerzijds is een video ontwikkeld die start met een 3D-zicht op de site die volledig in een Gallo-Romeinse landschap is gevisualiseerd. Deze visualisatie is enerzijds gebaseerd op de sporen en vondsten uit het proefsleuvenonderzoek en anderzijds verder aangevuld met elementen uit referentie-sites die in een gelijkaardige setting zijn opgegraven. De visualisatie is dus gebaseerd op de huidige kennis van het wetenschappelijk onderzoek. Het resultaat is een fly-through video in 3D met een hoge belevingswaarde. Anderzijds heeft de bezoeker ook de mogelijkheid om de site via een meer interactieve manier te bezoeken. Via een site-plan kan hij/zij een aantal standpunten op de site selecteren. Op elk van deze standpunten wordt de bezoeker geteleporteerd naar die locatie in de 2de eeuw na Chr. en kan hij/zij in 360° rondkijken over de site van op dat bepaalde punt. Indien de smartphone een gyroscoop functie heeft zal dit automatisch gaan door het toestel rond te bewegen, zonder gyroscoop-functie zal de bezoeker het beeld naar links en rechts kunnen swipen. In het beeld verschijnen locaties waarover meer informatie te verkrijgen is. Wanneer daarop geklikt wordt verschijnt een infofiche met foto's of een

'Wist-je-dat'.

De informatie gaat over allerlei aspecten van het dagelijks leven in de Gallo-Romeinse tijd. De standpunten kunnen bezocht worden vanuit de app als dusdanig maar fysieke QR-codes zullen het ook mogelijk maken op de site zelf, waar men dan ook effectief op die welbepaalde locatie staat in het 2de eeuwse landschap. Hierdoor ontstaat een augmented reality, een virtuele laag over het huidige landschap. Centrepiece van de site is het villa-hoofdgebouw. De 3D-versie van dit gebouw is opgebouwd vanuit een hypothetische reconstructie van het grondplan. Dit werd gereconstrueerd op basis van de restanten uit het archeologisch onderzoek, aangevuld met gegevens uit een bijkomend geofysisch onderzoek en de huidige kennis van Gallo-Romeinse villa-gebouwen. Het geofysisch onderzoek, een soort bodemscan, kwam er op initiatief van de VLM en dankzij PORTIVA-middelen kon het in 2017 worden uitgevoerd. Er werden twee technieken toegepast: magnetometrie en grondradar. Het magnetometrisch beeld bracht de grote afvalkuilen met Gallo-Romeins materiaal – aangetroffen tijdens het voorgaand onderzoek – volledig in kaart en de grondradar-beelden leverden voldoende informatie op om het grondplan van het hoofdgebouw van de villa te reconstrueren.

In het najaar van 2023 start de Vlaamse Landmaatschappij met de inrichting van dit beleefbare kennis-reservaat. Hopelijk doet de lente haar werk en zal het tegen de Archeologiedagen in volle glorie bewonderd kunnen worden.

De resultaten van het archeologisch veldonderzoek op de site Meer zijn te lezen in de volgende rapporten:

Depraetere D., *Waarderend archeologisch onderzoek op drie Gallo-Romeinse sites binnen het ruilverkavelingsgebied Willebringen. Site Mellenberg (Kumtich-Tienen), site Meer (Meldert-Hoegaarden), site Wiederveld (Willebringen-Boutersem). Archeologisch Rapport VLM/VI-Bra/2016-07, Leuven 2017.*

Nicholls J. 2017: *Geofysisch onderzoek met magnetometrie en grondradar, Meer, Hoegaarden (TAG Rapport BE16008).*

Drukke dagen op de Prins-Kardinaalhoeve in Meldert

Bron: Branson, R. "Geschiedenis van een Haspengouws Dorp" (eigen beheer, 2023)
Verstraete B., Creten L. "De Heren van Meldert..." (Hoeg. Heemkundige Kring, 1984)

Op de Open Monumentendag 2023 stelde de huidige eigenaar, de familie Temmerman, de Prins-Kardinaalhoeve open voor bezoek. Met in de hand het beoogde bestemmingsplan.

André Struyf op de hoeve.
(foto familie Struyf)

Tijdens de 18de eeuw was het kasteel van Meldert, met alle aangelanden, in het bezit van de familie Vander Noot. Anna Antoinette d'Oyenbrugghe (1692-1717) had de baronie geërfd van haar vader. Zij huwt met Philippe François Vander Noot (1682-1759), o.a. baron van Duras. Opeenvolgende huwelijken leiden tot erfeniskwesties die pas in 1819 worden ontrafeld. Het komt tot een verdeling tussen Joséphine Louise Vander Noot (1785-1863) enerzijds en de kinderen en afstammelingen van haar groot tante Anne Philippe Thérèse Vander Noot (1715-1788), zijnde de familie D'Yve.

Eerstgenoemde was gehuwd met Louis Lamiral, prins de Ligne, en hertrouwd met Charles Ferdinand d'Oultremont. Als gravin d'Oultremont komt ze in het bezit van Duras, Gorsem, Runkelen, Grazen, Schelfheyde, Rummen, Binderveld, Booienhoven, Montenaken, Houtem, Cras-Avernas, het kasteel en de winningen van Carloo, **het kasteel van Meldert**, de heerlijkheid Thyne en gronden in Brussel.

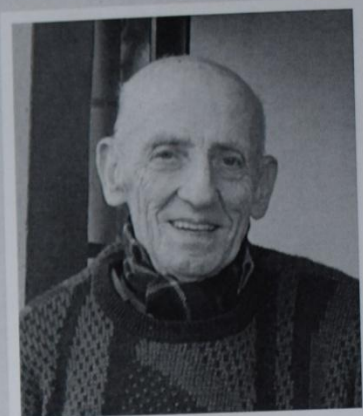
De familie D'Yve erft: Wijnegem, gronden en kasteel in Dilbeek, Bosvoorde, gronden in Thyne, gronden en **hoeve Prins-Kardinaal** in Meldert (inbegrepen woontoren/donjon), gronden en huizen in Kuntich, Landen en Overwinden.

In een document van 1741 is vermeld: de herberg "In den Prins Cardinael" (naar aanleiding van een openbare verkoop in die lokalen). In 1781 is sprake van "een wegh ... naar den cant van den Prins Cardinael". Het huis dient als wetplaats waar meyer en schepenen officiële beraadslagingen houden. In de jaren 1800 en 1801 kwam de municipale raad in de herberg samen voor de loting der dienstplichtigen ("conscriptie" in de Franse tijd, "militie", onder de Nederlanden). Voor Meldert schat men hun aantal op een twintigtal jonge mannen per twee dienstjaren. Het systeem bleef, in de Prins Kardinaal, bestaan onder Belgisch bestuur. De loting werd afgeschaft in 1909.

De hoeve - zonder herberg, enige tijd wel als kantoor van de Raiffeisenkas - werd vanaf 1890 drie generaties lang geëxploiteerd door de familie Struyf: Eduard Struyf (1871-1931), Elie Struyf (1890-1971), André Struyf (1924-2022). Eind 2019 werd de hoeve te koop gesteld. De huidige gebouwen worden aangeduid als uit de eerste helft van de 18de eeuw. De donjon (16de eeuw) is gerestaureerd in 1984.

Afscheid van ondervoorzitter Rik Cipers

Op 14 augustus overleed Rik Cipers (89), ondervoorzitter van onze kring en sinds mensenheugenis gids doorheen onze geschiedenis. Een levend archief is gesloten. Hij was de gastvrije boer op de Cruysblokhoeve, de medewerker aan vele tentoonstellingen, kenner van objecten en feiten uit een vergaen verleden en uit moderne bedrijfsvoering. Daar aan herinnerde zijn familie tijdens de uitvaartdienst: dankzij Nonk Rik beseffen de jongeren wat de oogst inhoudt, hoe het voelt op de rug van paard en dat je in de hooischuur geen spelletjes speelt (Rik bekende op latere leeftijd, dat niet de Duitsers, maar hijzelf in de oorlog het hooi in brand stak ...).

Rik Cipers (foto rb)

Liesbeth Goris mist Rik nu al omdat hij voor elke gebroken tegel in de kerk een juist vervangstuk aanbracht. Hij deelde eigen kweepeerconfituur uit omdat ook die tot het erfgoed behoort. Menigeen in de kerkdienst werd eraan herinnerd dat, volgens Rik, er één middel bestaat voor goede gezondheid: eigenbereid rodebietensap. Zoon Thierry prees zijn vader voor de goede raad, of die goed uitwerkte of niet, en de straffe verhalen over een Romeinse waterput of de wieg van een koninklijke bastaard.

Rik Cipers stichtte de Gemeentelijke Landbouwwaad, vertegenwoordigde de boeren in de Milieuraad, was hun spreekbuis bij nationale acties. Hij was gids bij rondleidingen, ontving de minister-president bij sportevenementen, wees medeleden van de Koperen Passer de weg naar de Katoennatie in Antwerpen, had zijn zeg bij verschillende politieke partijen. Op de afspraak bij Hoegaards Erfgoed combineerde hij mondigheid en redelijkheid. Van hoeveel groeperingen hij lid was? Het loopt in de tientallen. Hoeveel vergaderingen hij animeerde? Op enkele honderden na niet te tellen.

Dat kun je allemaal, met kennis en passie, als je het recept bezit van rodebietensap.

Een rondleiding in de Cruysblokhoeve, 2017 (Foto Stef Puttemans)

Succes aan universiteit ... met hoevepraat uit Outgaarden (1954)

Raymond Billen

Robert Fourie in 2015 in Bouge (Namen), met eerste schepen Tanguy Auspert. (Foto Facebook)

Robert Fourie (Outgaarden 1931- Namen 2021) schreef in 1954 een eindverhandeling aan de KU Leuven over “De landbouwtermen in Outgaarden en omgeving”. Hij verzamelde woorden en technieken in een bredere regio, via getuigen in Bierbeek, Bost, Oorbeek, Vissenaken en latere deelgemeenten van Boutersem, Landen en Linter. Bij zijn 22 getuigen behoren zijn vader, landbouwer Joseph Fourie (toen 51), landbouwer Jean Michel (27), smid Theofiel Stockmans (55) en wagenmaker Leon Delimon (70), allen uit Outgaarden.

De verhandeling bleek te zijn bewaard in het archief van wijlen burgemeester Frans Huon. Lector, zeventig jaar later, toont aan hoe de dialecttermen verschillen per regio maar de beschreven basistechniek om akkers te bewerken is vergelijkbaar, in dat tijdperk van overgang van paardenkracht naar tractor. De teksten handelen over de voertuigen (bv. die met lamoen), het paardentuig, het bewerken van de grond (ploeg, eg, wals), het gebruik van mest en aal, planten, zaaïen, maaïen, hooien, pikken, rooien, dorsen en malen van graan, en idem dito voor voeder- en suikerbieten. Promotor was professor Lodewijk Grootaers (1885-1956), in de Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Literatuur omschreven als “de grote dialectoloog der Zuidelijke Nederlanden”.

Fourie beschrijft de toestand in 1954. Hij noteert dat landbouwers steeds meer sociale contacten onderhouden, er komen deskundigen uit andere regio's op de hoeve, het analfabetische nam af, de mechanisatie is ingezet, hoewel niet bij iedereen. Vroeger was het anders: “Met geringere verkeersmogelijkheden. Het was een hele gebeurtenis als men het dorp 'ns verliet, behalve om naar de markt te gaan. Gewoonlijk was het de huismoeder (soms vergezeld van een oude vader of oom die het rijtuig bestuurde) die om de week naar de markt trok om de eieren en de boter te verkopen en tegelijk inkopen te doen. Soms kwam het voor dat een der kleine jongens tijdens de vakantie mee mocht, maar dat was echt een buitenkansje. De groteren, die reeds moesten werken, vierden kermis als ze er eens per jaar naartoe mochten gaan.”

Voor verplaatsing neem je de “kar” (dit is een “wagen” op twee of drie wielen): “De wagen bestond praktisch gans uit hout. De ijzeren banden om de wielen waren er aanvankelijk niet. Nadien waren delen die snel verslijten in ijzer: de wielbanden, de assen, de remhendel, de naafbussen, de wrijfplaten of ringen (naargelang het een langwagen of molenwagen betrof), de rangen, de remzwengel, het disselbeslag, de wagen- en de disselbout, (...) Maar deze wagen loopt te zwaar, vergt te veel trekkracht, vervoert niet genoeg en kost te veel gezien zijn mogelijkheden. De wagen op rubberen windbanden neemt zijn plaats in, en vervangt ook de driewieler, de aalkar en de tweewieler. Onze auteur beschrijft alle modellen en hun terminologie. Neem nou de aalkar: “De meest ingewikkelde maar ook de minst praktische kar”. Ze was bedoeld om te verdwijnen. Aal uitspreiden met de aalschop of met de aalemmer was geen aangenaam werkje. Gauw kwam de aalton in de plaats, nl. een ton vastgemaakt op een gewone kar, zonder de schoften aan de kast.

Op sommige hoeves nam men een kleine aalkar met lamoen in gebruik, met de ton er permanent op vastgemaakt. Het lamoen? Dat is het raamwerk waarin het paard loopt als het een voertuig trekt. Het kan vooraan op-en-neer bewegen. Een kar met lamoen heeft geen remmen omdat de voerman het paard rechtstreeks kan bevelen. Het paard tussen het lamoen kan een kar afremmen, tot stilstand brengen, zo nodig achteruit rijden ...

Kar met lamoen (Foto HE/familie Dewallens-Billen)

Het paard moest op tijd en stond naar de smid: "Paarden die veel over kasseiwegen gaan, worden voorzien van hoefijzers, zonder zou het hoorn onder de voeten veel te snel verslijten. In onze streek komen niet al te veel kasseiwegen in de velden voor. Toch zal men het paard beslaan, doch enkel aan de twee voorste benen, omdat die het meest worden gebruikt bij het trekken. Tijdens de bietenoogst moeten de paarden meer over kasseiwegen, op weg naar de fabriek. Dan worden ze meestal ook aan de achterste benen voorzien van hoefijzers. Als het 's winters ijzelt of er sneeuw ligt, boort de smid twee of vier gaten in elk hoefijzer en schroeft er uitneembare kalkoenen in. Dat zijn ijzeren punten die door het gewicht van het paard in het ijs dringen en alzo het slippen voorkomen."

*Hamen en ander paardentuig
(uit de hoeve Celis, Hauthem 2023). (foto Noel Verlaers)*

De auteur uit Outgaarden ziet de rol van het paard als vervoermiddel wegwijnen. Zijn hoofdstuk "Het Voeren" begint zo: "Het paard moet worden voorzien van het paardentuig: het hoofdstel moet rond het hoofd en het haam op de nek worden gelegd, en verder nog de buikriem, de rugriem, de staatriem en de paardenlijn (ploeglijn en/of kordeel). De meeste van deze tuigen bestaan uit leder en uit ijzeren kettingen. Maar dit is nog niet alles. We hebben immers nog het halster of het hoofdstel waarmee het paard in de stal aan de keten is vastgemaakt, het rijzadel en het karzadel. Al dit tuig begint langzaam van de hoeve te verdwijnen, samen met de paarden. De tractor neemt hun plaats in en, hoewel thans nog niet alle landbouwers er voor gewonnen zijn, toch zal de tijd komen dat het paard en het paardentuig worden terzijde geschoven. De mechanisatie, de motorisatie, in één woord de vooruitgang, overrompelt ook de landbouw en zal die in afzienbare tijd van uitzicht doen veranderen."

Robert Fourie overleed op 13 december 2021 in Bouge (Namen). Hij was er leraar in het Franstalige gemeenschapsonderwijs. Hij werd de laatste jaren nog vermeld in publicaties van de vereniging van gepensioneerde leerkrachten, bij de jubileumviering van de gemeente en ook als verantwoordelijke van de patriottische vereniging bij officiële herdenkingen.

Enquête in 1950: Leve de verfraaiing, neen aan de mesthoop in de straat

Raymond Billen, Noël Verlaers

Gietijzeren plaat ter herdenking aan het eerste landtornooi.

In 1950 deden een aantal gemeenten uit onze regio mee aan de actie "Verfraaiing der dorpen", een initiatief van de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom en de Nationale Commissie voor de Verfraaiing van het Plattelandsleven". De deelnemers ontvingen een metalen gedenkplaat voor aan hun gemeentehuis. Ere-schepenen Roger Rosseels vond er zo een terug, allicht uit een der gemeenten die later samen Honssem vormden. Dankzij de Gemeentelijke Openbare Bibliotheek Hoegaarden en de Centrale Openbare Bibliotheek Hasselt konden we het verslag van de nationale actie inkijken (1).

Deden mee in onze regio (met opgave van de verslaggevers): Hoegaarden (Achille Koekelberg, Fernand Dumont), Sluizen (Robert Tits), Oorbeek (Georges Philips), Bost (Frans Claessens), Opvelp (Flor Verboomen), Neervelp (Albert Van Hulst), Willebringen (Joseph Basteyns), Kuntich (J. Struyven). Dat jaar (er kwamen nadien edities voor andere arrondissementen) namen 102 plattelandsgemeenten deel uit de arrondissementen Leuven, Aarlen en Virton. Het initiatief steunde op de ervaring van de Leuvense professor Paul De Vuyst (1863-1950), directeur generaal van het Ministerie van Landbouw, die in plattelandsgemeenten was getroffen door de "wanverhouding tussen de materiële vooruitgang enerzijds en de stagnatie, om niet te zeggen achteruitgang, op moreel gebied anderzijds."

Van de behandelde gewesten heeft "Leuven" duidelijk het rijkste landbouwleven: veel akkers, weinig weiden, omvangrijke veestapel... De auteurs tellen 13.000 paarden, 36.000 melkkoeien, 47.000 zwijnen en 460.000 neerhofdieren. "Dit gewest is vruchtbaar geworden dankzij de volgehouden en georganiseerde arbeid van een bevolking van 28.000 voortbrengers, waarvan 2/3 huurders zijn", zo luidt het. Toch bestaan erg grote verschillen, bijvoorbeeld in openbaar vervoer, onderwijs, cultuur, maar ook in de aanwezigheid van mesthopen langs de straatkant...

Het arrondissement Leuven (toen met inbegrip van Sluizen, Zittert-Lummen, Op- en Neerheylissem) kent een aangroei van de bevolking, uitgezonderd in negen gemeenten. En let wel de gemeenten met de sterkste terugloop (tussen 1900 en 1947) van de bevolking zijn Sluizen (-30%), Meldert (-13%), Opheylissem (-12%), Opvelp (-12%). Het platteland, zo luidt het, vormt een reserve aan arbeidskrachten waar de hoofdstad en industriële centra ruim uit putten. "De plattelandsgemeenten van het arrondissement Leuven dragen bij tot de welstand van de natie door hun bevolkingsoverschot naar de andere gewesten te sturen", zo juicht de auteur.

(1) Jurdant R., e.a. "Het Leven op het Platteland", Landtornooi 1950, 275 blz., 1950.

Over de oorzaken van de terugloop der bevolking wordt geciteerd uit het verslag van de gemeentesecretaris van Opvelp: minder geboortes, uitwijking van gediplomeerden, te ver gelegen van de spoorwegstations, terugloop van de arbeid in de landbouw (de grootste hoeve van het dorp telde eertijds twintig arbeiders en in 1950 slechts vier). De secretaris van Kumtich meldt: "De fabriek met de achturenarbeid, hoog loon en betrekkelijk licht werk, trekt de werklieden te zeer aan en stelt hen zelfs in de mogelijkheid na hun dagtaak nog een stuk grond te bebouwen en enkele dieren te houden."

De mechanisering van de landbouw had zijn effect op de werkloosheid, in die gemeenten waar vervoer en scholing niet meteen voor andere oplossingen zorgden. Naast de invoering van een beperkte werkloosheidsuitkering werd een tweede vorm van hulp ingevoerd. Vanaf mei 1945 kunnen gemeenten vijftig procent (vanaf 1951 65 procent) staatstoelage krijgen voor het loon op "bouwplaatsen van openbaar nut". In het arrondissement Leuven deden 63 van de 1.123 gemeenten mee met wegeniswerken, werken aan waterlopen en reiniging van beken. Balans: "Deze werkzaamheden hebben maar een klein deel van de 7.000 werklozen geïnteresseerd. Alleen Hoegaarden signaleert een belangrijk cijfer: namelijk vijftig." Toch zijn, op drie na, alle burgemeesters lovend over het opzet. Vier lieten zich "zeer lovend" uit, waaronder de burgemeester van Zittert-Lummen.

Over de algemene uitrusting van de dorpen (wegen, wonen... en zelfs bloemenperken) worden geen details uit Hoegaarden en omgeving genoteerd. Voor het hoofdstuk "Gezondmaking" neemt men vrede met een vrachtwagen die regelmatig de ronde doet om afval op te halen. Een lastiger vraagstuk, zo luidt het, is het doen verdwijnen van mesthopen langs de straten. Luxemburgse gemeenten creëren een centrale opslag en verplichten betonnen wanden rond de mestkuilen. Vissenaken verplicht de pulpsilo's en mesthopen op minstens tien meter van de straat te leggen. Elders moeten mesthopen achter, in plaats van voor, de huizen liggen. "In Betekom is de overwinning volledig: overal zijn de mesthopen verwijderd van de straat. De meeste zijn zelfs overdekt of gebetonneerd."

Inzake onderwijs worden avondlessen voor jonge landbouwers gepromoot en spelen de vakscholen van Tienen en ook de voordrachten van de Tien-de Suikerraffinaderij een rol. Kumtich merkt op dat een twaalfstal meisjes de middelbare scholen bezoeken in Tienen, Leuven, Hoegaarden, Geldenaken of Heverlee. Een dertigtal jongens gaan naar college,

atheneum of normaalschool in Tienen of Leuven. De verslaggever uit Willebringen heeft hoge verwachtingen: "De mensen, die vroeger werkelijk slaven waren, hebben zich opgewerkt tot waardige burgers. Waar vroeger alles met de hand geschiedde, wordt thans alles met de modernste machines uitgevoerd. Dit laat de arbeiders toe over vrije tijd te beschikken. Het betrekkelijk breed onderwijs dat hen wordt gegeven sterkt hen in de mogelijkheid een meer renderend ambacht uit te oefenen."

De twee gemeentebedienden die voor Hoegaarden het rapport opstelden behoren tot de minst kritische ten opzichte van hun bestuur. Ze betreuren openlijk dat vele bewoners "de evolutie van de jongste halve eeuw ten voordele van de bevolking niet eens naar waarde schatten". Hieronder het verslag van bediende Achille Koekelberg en hoofdonderwijzer Fernand Dumont. Soms laten zij de inspanningen van het vrije initiatief buiten beschouwing.

"Het lager onderwijs werd aangemoedigd door het inrichten van prijsuitdelingen en door het uitreiken van getuigschriften van bekwaamheid. Voor de volwassenen werden avondlessen ingericht. Muziekonderricht werd gratis verstrekt en de instrumenten uitgeleend aan hen die deel uitmaken van de muziekmaatschappij. Een nieuwe kiosk werd gebouwd om bij kermissen concerten te geven. Een feestcomité werd gesticht met de steun van het gemeentebestuur. De kleine schoolboekery werd overgebracht naar een grotere zaal van het gemeentehuis onder de naam Volksboekery. Haar boekenvoorraad werd merklijk uitgebreid en aangevuld met wetenschappelijke werken. De volksspelen van de vorige eeuw hebben plaats moeten ruimen voor paardenkoersen, festivals, turnfeesten, toneelavonden, bals, weldadigheidsfeesten, tombola en plezierreizen. Nieuwe maatschappijen werden gesticht en schaften zich een lokaal aan voor hun vergaderingen, zoals eertijds de Gilden."

"Dit alles ging gepaard met de uitbreiding van de nijverheid en de landbouwuitbatingen. Toen werd het dorp bezet door de Duitsers. (...) Alle landbouwproducten bereikten woekerprijzen. Deze winsten maakten het vele boeren mogelijk hun veestapel te verbeteren, hun materieel te vernieuwen, hun huizen om te bouwen of nieuwe meubelen aan te kopen. Bij de vrede van 1918 namen handel en nijverheid een nieuwe vlucht, geholpen door uitvindingen uit het buitenland. Voor de bevolking ving een nieuw leven aan. Het gemeentebestuur volgde de algemene evolutie en onder impuls van de h. burgemeester Dotremont en van zijn opvolger de h. Lodewijckx werden tal van openbare werken uitgevoerd."

“Op particulier gebied werd heel wat verwezenlijkt: - De twee suikerfabrieken NV Grand Pont namen uitbreiding, zij betaalden beter lonen dan voor de oorlog en versterkten voordelen in natura. Zij bezorgden huisvesting aan bedienden en geschoolde arbeiders, richtten een sociale dienst op, organiseerden reizen en zetten alles in het werk om het lot van hun personeel te verbeteren. De Zusters van het H.-Hart hebben eveneens de verbeteringen aangebracht opgelegd door de vooruitgang: oprichting van een afdeling voor huishoudkunde en middelbaar onderwijs, onderricht in de schilderkunst, enz. Bijhuizen van de Bank van Brussel en van het Crédit Général werden in het dorp geopend. Een melkerij werd opgericht.”

De Grand Pont nam veel sociale acties op zich (1968: jubilarissen). (foto HE/Michel Sonval)

“Onze bevolking heeft tijdens de tussenoorlogse periode een uitgesproken voorspoed gekend, welke de twee overstromingen van de Gete nauwelijks hebben kunnen temperen. 10 mei 1040: de Tweede Wereldoorlog breekt los. (...) De arbeiders en de middenstand hebben het hard te verduren. De verstandhouding en de moraliteit worden aangetast. Onverdraagzaamheid, jaloersheid, hoogmoed en nijd vierten hoogtij. Sedert de bevrijding is men echter, dank zij het verstandig optreden van de h. burgemeester Giroulle en de raadsleden, stilaan terug tot een goede onderlinge verstandhouding gekomen.”

Maar hoe kwam Roger Rosseels (gemeenteraadslid in Honsem en schepen in Hoegaarden na de fusie) aan dat plaketafbeelding ter beloning van dit Eerste Landtornooi op nationale schaal? Vermits de gemeente Meldert in 1950 niet deelnam aan de enquête kan het geen exemplaar zijn uit dat gemeentehuis. Mogelijk werden plaketten van Willebringen, Op- en Neervelp door de gemeente Honsem (1964-1976) verzameld.

Bevolkingscijfer in 1947 (1900):

Outgaarden:
786 / (voordien bij Zittert-Lummen)

Bost:
1.009 (763)

Hoegaarden:
4.508 (4.083)

Sluizen:
348 (497)

Meldert:
912 (1.043)

Neervelp:
552 (590)

Opvelp:
859 (945)

Willebringen:
730 (698)

Zittert-Lummen:
719 / (1.653, inclusief Outgaarden)

Roger Rosseels (Meldert) met de gedenkplaat. (Foto HE/Noël Verlaers)

Brabantse trekpaard op video

Tijdens de Open Monumentendag (2023), in de Prins Kardinaalhoeve, werden doorlopend films geprojecteerd over de Brabantse trekpaarden: van hun rol in de Sint-Ermelindisprocessie in 1950 (en andere optochten uit die periode) tot hun arbeid op de akkers.

Het filmmateriaal kwam uit het archief van Hoegaards Erfgoed en van Robert Piesens, emeritus professor aan de KU Leuven. Hij is promotor van de Vereniging voor het Bevorderen van het Belgisch Trekpaard, hoofdredacteur van het Trekpaardenmagazine en maker van een reeks films over de arbeid met een tweespan op demonstratieakkers. Philip Nitelet monteerde de filmpjes, op muziek van the Pebbles uit 1968: *Seven Horses in the Sky*.

Te bekijken (27 minuten) op onze website: <https://hoegaardserfgoed.be/dossier/het-brabantse-trekpaard/>

Waals centrum voor Gobertangesteent kijkt ook naar Vlamingen

Glenn Geeraerts

In Geldenaken is afgelopen zomer een bezoekerscentrum rond de Gobertangesteent geopend. Het GOB zet de 'witte steen' uit onze regio in de kijker met een permanente tentoonstelling, films over het onderwerp en rondleidingen. De opzet is in de eerste plaats historisch, maar er zit duidelijk ook een toeristische kant aan. Tijdens de eerste maanden na de officiële opening (begin juli) kreeg het GOB vooral Nederlandstaligen over de vloer. Dat had men enigszins verwacht; bezoekers vinden er dan ook tekst en uitleg in twee talen.

Het valt op dat meer en meer wandelaars en fietsers de jongste tijd de weg vinden naar de 'witte dorpen' Mélin (Malen) en Saint-Remy-Geest. Dat er al een tijdje (opnieuw) een café is op het dorpsplein van Mélin en dat je 's zomers nu ook een terrasje kunt doen in Geest (aan de molen van Genneville), zal daar wel een rol in spelen. Nog bepalender voor de aantrekkingskracht van beide plaatsjes is ongetwijfeld het homogene uitzicht van de bebouwing, met veel huisgevels in steen van Gobertange. Toen in 2022 bekend raakte dat Saint-Remy-Geest zou worden opgenomen in de club van 'mooiste dorpen van Wallonië', kwam dat niet als een verrassing. Mélin stond trouwens al langer op de lijst. Die groeiende belangstelling staat in contrast met de relatieve onbekendheid van de Gobertangesteent buiten onze regio. Het ontlokte een toerist in Hoegaarden, bij de aanblik van de toren van de Sint-Gorgoniuskerk en de hoeve Smolders, de vraag waarom er hier zoveel gebouwd werd in 'Franse steen'. Het GOB, het nieuwe interpretatiecentrum in Geldenaken, komt dus niet ongelegen.

PROJECT VAN LANGE ADEM

Het plan voor een museum over de steen van Gobertange gaat al lang mee. In 2000 verscheen, in het Frans, een lijvig boek over het onderwerp. Onder meer streekhistoricus Joseph Tordoir, een van de auteurs, opperde destijds het idee om een bezoekerscentrum uit te bouwen. Dat zou komen in Gobertange, een gehucht van Mélin dat zijn naam gaf aan de witte steen – het enige overgebleven steenhoudersatelier in de 'witte vallei', dat van de familie Bernard, bevindt zich trouwens in Gobertange. Politiek was er geen belangstelling voor zo'n centrum, maar de plannen bleven sudderen. In 2019 kwam een nieuwe, herwerkte versie van het boek uit en bij die gelegenheid werd nogmaals aan de mouw van lokale politici getrokken. Toenmalig gedeputeerde Mathieu Michel (Geldenaken, een man met wortels in Hoegaarden) was bereid er in de Waals-Brabantse provincieraad zijn schouders mee onder te zetten. In die dagen kwam er schot in de restauratie van het oud stadhuis op de Grote Markt in Geldenaken. Het 18^e-eeuwse pand, met een fraaie gevel in witte steen, moest een nieuwe bestemming krijgen en dat bood perspectief aan de initiatiefnemers van het toekomstige interpretatiecentrum 'Pierre GOBertange Steen'. Bij de start van de zomer dit jaar werd het GOB 'officieus' geopend en in september volgde de plechtige opening.

VAN GOBERTANGE NAAR BRUSSEL

Wat is er te zien? In een eerste ruimte wordt de ontginning van de steen toegelicht, met een gereedschapskoffer vol oud steenhouderssalaam als een van de blikvangers. De wat aparte stadsgeschiedenis van Geldenaken – gebouwd in de 12e eeuw als een ommuurde vesting aan de Grote Gete – komt aan bod in een andere ruimte. In de centrale module worden verschillende ornamenten getoond, afkomstig van de Brusselse Sint-Michiels-en-Sint-Goedelekathedraal. Het gaat om authentieke, middeleeuwse stukken in Gobertangesteent, van gargouilles of waterspuwers tot pinakels. Ze prijken eeuwenlang op de kathedraal, maar werden verwijderd bij de grootschalige restauratiecampagne in de 19e eeuw.

De grote aandacht voor het Brusselse witstenen erfgoed moet aantonen dat de renommée van de steen van Gobertange niet beperkt bleef tot de eigen regio. Een van de films die doorlopend vertoond worden in het GOB, gaat uitvoerig in op de bouw en/of de restauratie van emblematische monumenten in de hoofdstad, met name de kathedraal en het stadhuis.

Werktuigen van de steenkapper. (Foto GOB)

EN HOEGAARDEN?

Toegegeven, Hoegaarden komt nauwelijks ter sprake op de tentoonstelling en in de filmbeelden, op een foto van een groevarbeider uit de collectie van meester Guilluy na. Nochtans werd er ook in de Hoegaardse ondergrond Gobertangesteentsteen aangetroffen, met name in Nerm/Aalst en Hoksem. De ontginning was er echter nooit zo grootschalig als in bijvoorbeeld Mélin/Gobertange, waar in de 19e eeuw tientallen mannen (en jongens) aan de kost kwamen als groe-vemeester, steenhouwer of groevarbeider. Kenners zijn het er bovendien over eens dat de 'beste' steenbanken ten zuiden van de taalgrens lagen. Toch had de imposante toren van de Sint-Gorgoniuskerk zeker een plaats verdiend in het overzicht van kerken in Brabants Haspengouw waar Gobertangesteent voor werd gebruikt.

Het GOB wordt gefinancierd door de stad Geldenaken en de provincie Waals-Brabant, wat uiteraard een rol speelt in de gemaakte keuzes. Zo krijgt de bouwgeschiedenis van het historische stadhuis van Geldenaken een eigen film. Er wordt ook ingezoomd op de kloosterhoeve van La Ramée, de voormalige abdij van Heilisse (nu provinciedomein) en andere cultuurhistorisch én toeristisch waardevolle plekken. Vlaams-Brabant wordt nu ook weer niet genegeerd: het GOB brengt een eerbetoon aan Jacob van Gobertingen, ofwel Jacob van Tienen, bijgenaamd 'de meester van Sint-Goedele'. Deze middeleeuwer, afkomstig van Gobertange, speelde niet alleen een belangrijke rol bij de bouw van de Brusselse Sint-Goedelekerk, maar werkte ook lang aan de Onze-Lieve-Vrouw-ten-Poelkerk in Tienen.

IN TWEE TALEN

Achter het GOB staat de vereniging 'La Gobertange, une pierre, des hommes'. Een Franstalige vzw die er evenwel van meet af aan voor heeft gekozen om het interpretatiecentrum een tweetalig profiel aan te meten. De tentoonstellingsstukken zijn voorzien van een (vaak uitgebreide) legende in het Frans en het Nederlands. Een paar films zijn ondertiteld in het Nederlands, andere werden ingesproken door een professionele Vlaamse stem. Sinds kort maakt overigens een (Nederlandstalige) Hoegardier deel uit van het bestuur van de vzw La Gobertange.

Omdat het recent heruitgegeven boek over de geschiedenis van de gobertangestein alleen in het Frans verkrijgbaar is, werd nu voor geïnteresseerden een Nederlandse samenvatting (24 blz.) bezorgd door Frans Doperé. Ook op die manier krijgt het verhaal een Hoegaards kantje.

Streekgenoot Doperé, specialist in het dateren van bewerkte natuursteen, publiceerde eerder al studies over de kerken van Meldert, Overlaar en Hoksem, de Sint-Servaaskapel van Rommersom en de Hoegaardse watermolens.

Huizen Dotremonstraat/Gasthuisstraat in Hoegaarden. (Foto rb)

Tot slot: het GOB deelt de begane grond van het Geldenaakse 'Hôtel des Libertés' met een toeristenbalie, die net als het interpretatiecentrum vlak voor de zomer werd ingewijd. Na vier maanden is duidelijk dat nogal wat Vlaamse toeristen in Geldenaken belanden. Ze komen op verkenning in de 'mooiste dorpen' Mélin en Saint-Remy-Geest, ontdekken ook andere plekjes in Brabants Haspengouw en laten zich weinig gelegen aan de taalgrens, laat staan aan gemeentegrenzen! De RAVeL geldt daarbij als (onderschatte?) rode draad. Iets waar ook Hoegaarden zijn voordeel mee kan doen.

GOB, Grand'Place 1, Geldenaken.
Open van dinsdag tot zondag
(10-12 en 13-17 u.).
Gratis toegang.
Rondleidingen zijn mogelijk:
010 56 09 70.

Restauratie in Hoksem, inbegrepen tegels in Gobertange. (Foto rb)

Vijfhonderd jaar beeldhouwkunst

De schatkamer van de Sint-Gorgoniuskerk bevat beeldhouwwerken uit onder andere de kapellen van Hauthem, Elst, Rommersom. De Palmezel past daar ook bij. Het gaat grotendeels om anonieme producten uit het Brabantse (Leuvense) beeldsnijcentrum van de zestiende eeuw. Wijlen Jan Crab, conservator van het Leuvense museum, wist de beelden te restaureren en stelde een aantal ervan op bij verschillende tentoonstellingen.

*Maria en Johannes de Doper
(catalogo Leuven 1979)*

Jan Crab (1921-2001) was van 1962 tot 1981 conservator van het voormalig stedelijk museum Vanderkelen-Mertens (nu Museum M). Onder zijn beleid kwam er een restauratieatelier tot stand. In de jaarboeken "Arca Lovaniensis" publiceert Crab o.a. in 1973 over de Sint Eligius uit de kerk van Outgaarden (tweede kwart 16de eeuw). Dat wordt beschouwd als een product van het atelier van Leuvenaar Hendrik Roesen. Het beeld kwam ook voor in de palmzondagtentoonstelling in Hoegaarden in 1981. Aan de hand van stijlkenmerken meent Crab ook tientallen andere beelden uit de regio aan hem en zijn medewerkers te kunnen toeschrijven.

Voor de grote tentoonstelling (1979) over het Leuvense Beeldsnijcentrum en de verschillende ateliers, werd uit Hoegaarden de palmezel naar Leuven overgebracht. Hoegaarden leende ook 16de eeuwse eiken beelden van Maria en van Johannes de Doper (aan het Kruis) uit. Er werd in de catalogus nagelaten de echte herkomst, namelijk de kapel van Hauthem, aan te geven. Ze zijn geres-taureerd door Crab maar deze zouden een Maaslandse oorsprong hebben.

In 1980 werd Jan Crab in een huldealbum onder andere gevierd als tentoonstellingsbouwer, ook in Hoegaarden (1981, met Leon Van Buyten). Crab stond in voor de inrichting van de afdeling palmezels, met bruikleenstukken uit Europese verzamelingen. Ook andere "Brabantse" heiligenbeelden uit Hoegaardse kerken en kapellen werden geëxposeerd. Twintig objecten uit de huidige schatkamer stonden nadien ook op de expo over 375 jaar Palmezelprocessie (2006). Twintig objecten uit de huidige schatkamer stonden nadien ook op de expo over 375 jaar Palmezelprocessie (2006). Trouwens, de St.-Jan Evangelist (uit Hoksem, gerestaureerd in 1971) was ook aanwezig in Tienen in 1976 (in de St.-Germanuskerk, omdat de Paterskerk even voordien afbrandde) en de Sint-Barbara (uit Hauthem) was in 2022 nog te zien in de Parkabdij in Heverlee. Van het beeldje uit Hoksem zijn ter gelegenheid van 90 jaar parochie Sint-Jan (1994) kopieën gemaakt en te koop aangeboden.

Bij de vernissage van de Leuvense tentoonstelling benadrukte prof. Maurice Smeyers het belang van Oost-Brabant in de beeldhouwkunst: "Er werd vooral gewerkt voor opdrachtgevers uit Leuven en het hinderland. Veel bleef in verzamelingen bewaard, onder andere omdat ze weinig leden onder de Beeldenstorm en veel beelden door de bevolking werden verborgen tijdens de Franse Revolutie. De productie heeft een humane betekenis: ze toont welke thema's speelden in het gedachtegoed van de middeleeuwen. De tentoonstelling is van tel voor het herstel van geestelijke waarden, in een periode dat het aantal cultuuranalphabeten groeit. We hebben zo'n niet-economische objecten nu broodnodig. Een tekort aan beschavingszorg ware een vergissing."

U leest: "1979"!

De (verwijderde) kunstschaten uit de kapel van Hauthem

Raymond Billen

De beelden in de Sint-Catharinakapel van Hauthem zijn grotendeels overgebracht naar de beveiligde schatkamer, onder de toren van de Sint-Gorgoniuskerk in Hoegaarden. Eén kunstwerk ging de andere weg: het altaarbeeld van de heilige Gorgonius (Romeins krijgsheer) verhuisde vanuit de kerk in Hoegaarden naar Hauthem. Hauthem vormde geen zelfstandige parochie, doch viel onder Hoegaarden-centrum.

Evenveel als er is gepubliceerd en verteld over de heilige Ermelindis van Meldert, zo gering is de aandacht voor Gorgonius van Nicodemië, in Hoegaarden. Lokaal zijn vele kinderen genoemd naar Ermelindis (Linda), veel minder heten Gorgon (Een zuster in Mariadal heette Gorgonia). Hubert Van Nerum besteedde in 1972 wel aandacht aan Gorgonius.⁽¹⁾ Hij werd in Rome ter dood gebracht als martelaar voor het geloof (rond 304). Bisschop Chrodegang van Metz (abt in Metz, voordien in Sint-Truiden) bracht omstreeks 760 de resten van de heilige uit Rome over naar Metz. Van Nerum schrijft: "De overbrenging uit Rome geschiedde met grote luister en op hun doortocht gebeurde menig wonder. Vanuit zijn bisschopsstad Metz liet Chrodegang ook relikwieën overbrengen naar Velm bij Sint-Truiden, naar Hoegaarden, naar Minden in Duitsland en naar Anor in het bisdom Kamerijk. Slechts twee kerken in ons land bezitten relikwieën van de heilige Gorgonius en vereren hem als patroon: Velm en Hoegaarden."

Van Nerum hield ervan te speculeren naar nieuw bewijsbare feitelijkheden. Hij kon het ook in dit verband niet laten te suggereren dat Chrodegang een speciale voorkeur had voor Hoegaarden: "Was hij er misschien geboren

Kapel na de restauratie in 1967-68.
(foto KIK Brussel)

of deed hij zulks omwille van zijn verwantschap met de voormalige graven van Hoegaarden die destijds over Brunengeruz heersten?" In elk geval kwamen twee delen van gebeente (7 tot 8 cm lang) naar Hoegaarden, in zilveren kistjes. Ze zijn bewaard in het schrijn voor het altaar in de kerk. De oude kerk is gesloopt vanaf 1753. In de nieuwe draagt een klok de naam Gorgonius (peter J. Lowet-Oury, meter M. Loriers) en er staan beelden van de man in de kerk en in een nis boven de ingang, kant Pastorijstraat (met ontbrekende speer).

Hubert Van Nerum gaat ervan uit dat het schilderij van het oude Gorgoniusaltaar is herbruikt in het hoofdaltaar in Hauthem. Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) dateert dat schilderij tussen 1626 en 1650. De schilder is onbekend. Het stelt Gorgonius voor in harnas (plus en marteltafereel), op een paneel met olieverf. Het houten altaar wordt in dezelfde periode gesitueerd. Het is niet uitgemaakt of de afmetingen van het doek (een vierkant) is aangepast aan het altaar of omgekeerd. Het KIK geeft verder aan dat er (anders dan Van Nerum stelt) ook Gorgons worden/werden vereerd in Cerfontaine, Rièzes, Momignies, Bruly en Treignes.

(1) Van Nerum H., "Van officier tot patroonheilige", in *Alpaidis*, 8ste jaar, nr 26 (1972), blz.18-23.

De kapel in Hauthem bevat naast het hoofdaltaar twee zijaltaren met kleinere schilderijen, ondertekend "J. Ausloos", uit Hoegaarden (familie van Christiane Ausloos, oud-voorzitter van de kerkfabriek). Het ene stelt een Golgotha voor, het andere een Sint-Rochus. Het KIK dateert beide doeken tussen 1601 en 1610. Dat wordt betwijfeld. Allicht is de oorsprong van de schrijnwerkerij van de altaren bedoeld. De kapel zelf is (volgens het KIK) gebouwd in de periode 1501-1600. De kapel is gerestaureerd in 1967 en heringewijd in 1968. Er werden opnieuw zondagsmissen opgedragen. In 1969 wachtten de kerkbezoekers echter nog op de terugkeer van de beelden en de twee beeldengroepen (1). Die waren verwijderd voor restauratie bij het stedelijk museum in Leuven. Op foto's van 1975 zijn ze opnieuw zichtbaar op foto's, op nieuwe sokkels. De foto's in de brochure van J. De Kempeneer (1964) wijzen de authentieke plaatsen aan (o.a. drie boven het hoofdaltaar). (2)

Twee Onze-Lieve-Vrouwbeelden (een met kind, een ander rouwend uit een calvarietafereel) zijn na 1975 gestolen en allicht verhandeld. Ook van die beelden bestaan nog foto's. In 1979 werden een aantal andere beelden in Leuven tentoongesteld als voorbeelden van de laatgotische Brabantse beeldsnijders. (3) Ze werden er beschreven als eigendom van de gemeente Hoegaarden. De beelden werden in die periode ook bewaard op sokkels in het gemeentehuis. De bewaarde beelden zijn sedert 1988 ondergebracht in de schatkamer van de Gorgoniuskerk. In Hauthem werden in juni 2012, op basis van de foto's van het KIK, zwart-wit afbeeldingen van elk beeld opgehangen. Sedert 2021 berust ook het gerestaureerde processievaandel van St.-Catharina in de kerk in Hoegaarden.

Onze-Lieve-Vrouw met kind (gestolen)
(foto KIK)

De heiligenbeelden zijn meestal 17de eeuws, enkele van meteen na 1600. Op oude foto's zien we:
de twee verdwenen O.-L.-Vrouwbeelden
een groep St.-Anna te Drieën (Maria, haar moeder Anna en het kind)
Sint-Barbara (met de toren waarin ze werd opgesloten)
Sint-Katharina (met keizer Maxentius die haar liet martelen; verdwenen zwaard en rad)
H.-Margaretha van Antiochië (met de draak die wegvlochtte door het kruisteken)
H.-Lambertus (bisschop van Luik)
Sint-Rochus (met hond en kind)
Heilige Antonius Abt (verdwenen staf)
Heilige Ambrosius (met staf en bijenkorf)
Heilige Hiëronymus (kardinaalshoed, met leeuw)
Christus op de Koude Steen.

De kapel in Hauthem is bestemd als stilteplek. Het ware leuk dat de wijngaard ernaast ooit zou kunnen worden heraan geplant. Dat brengt de slotzin van de brochure uit 1964 in gedachte: "Moge ten slotte, in een der mooiste landschappen van het Leuvense arrondissement, dit merkwaardige geheel onverwijld aan verval worden onttrokken en de algemene belangstelling gaande houden."

(1) R.B. in *Het Nieuwsblad*, "Sint-Katharina van Houtem wacht op haar beelden" (11 april 1969)

(2) De Kempeneer J., "De kapel van Sint-Katharina-Houtem te Hoegaarden" (1964)

(3) Crab Jan, e.a. "Het laatgotisch beeldsnijcentrum Leuven", catalogus, (1979)

Bekende Hoegaardiers in de laatste nieuwjaarstoespraak

Op facebook "Hoegaards Erfgoed" verscheen onze reeks Bekende Hoegaardiers: tussen 26 mei en 20 juni 2023 en verder vanaf 29 augustus 2023. Een aantal hiervan, maar ook vele andere, doken op in de laatste nieuwjaarstoespraak van burgemeester Frans Huon (1940 – 2008) op 26 januari 2007.

Het slaat op de situatie anno 2007. Dat ging zo:

"Jullie zijn vandaag talrijk opgekomen op onze jaarlijkse samenkomst van wat de koning „de gestelde lichamen" zou noemen. IK verwelkom jullie liever als „de vrienden van het gemeentehuis van Hoegaarden". Zoals gangbaar wens ik jullie voor het nieuwe jaar veel succes in jullie loopbaan en jullie persoonlijk leven."

"Voor deze gelegenheid wil ik iets meer vertellen over de Hoegaardse achtergrond, en dat in de vorm van een „Ode aan Hoegaarden en aan de Hoegaardier". In gedachten keer ik terug in onze rijke geschiedenis. Toen in 1789 de Franse legers Hoegaarden kwamen bevrijden van het zogenaamde Oostenrijkse juk, was daar reeds een kleine opstand aan voorafgegaan, aangevoerd door notaris Jean-Baptiste Van Autgaerden."

"De ideeën van de Franse Revolutie waren reeds tot hier doorgedrongen. Hij werd in het Franse tijdperk „agent national", dus hoofd van de gemeente. De andere Van Autgaerdens wilden niet ten achter blijven en speelden jarenlang een belangrijke rol in de politiek van Bierbeek, Oud-Heverlee, Leuven, enz. Een telg van die familie, Herman, werd gedeputeerde van de provincie Vlaams-Brabant."

"De families Vandermolen, Bams, Vanmol, Van Nerum, leverden in de daarna volgende jaren niet alleen politici, maar ook brouwers en apostelen, aan de Hoegaardse gemeenschap. Zij verdwenen echter van het toneel na de Franse overheersing. Ze zouden pas in 1970, bij de wisseling van het politieke bewind in de gemeente, opnieuw op de voorgrond treden in het politieke landschap."

"Ondertussen gingen Hoegaardiers of hun nakomelingen zich mengen in de politiek van de streek. Veearts Henri Lodewijckx werd burgemeester van Bierbeek. Zijn kozijn dr. Edward Lodewijckx kreeg zelfs een plein naar zich genoemd in Geldenaken. Ook in Geldenaken werd Louis Michel burgemeester en later minister en Europees commissaris. Theodoor Lebegge werd schepen in Zittert-Lummen."

"In Leuven werd Fred Vansina, nakomeling van een Hoegaardse poorter, burgemeester en voorzitter van de provincieraad. Christiane Vanneck werd er schepen en provincieraadslid. Marie Louise Van Hoof en anderen stonden er bekend als degelijke gemeenteraadsliden. In Tienen bracht Marcel Logist het tot burgemeester en parlements-lid. Hans Vandermolen was er schepen. Rita Van Langendonck, uit de stam Vandermolen, werd OCMW-voorzitter. Rijkswachtcommandant Willems en deken Hardiquet zwaaien in Tienen ook de plak."

Frans Huon

Frans Huon (links) leidt rond in het Kapittelpark. (Foto rb)

“In Oplinter werden alle vrije beroepen uitgeoefend door Hoegaardiers: dokter Jan Nijs, apotheker Erna Joseph, tandarts Jos Struyven. Uit Outgaarden werd Staf Reviers schepen in Halle en combatief provincieraadslid. Albert Bils is nu schepen in Kortenaken, Paul Delimon schepen in Tielt-Winge. En vroeger had je Edgard Rowie, burgemeester van Tienen en gedeputeerde. En Georges Steenwinkels werd burgemeester van Opheyllissem. Ik besluit met Johan, de zoon van Jan Vanhulst, die schepen is in Bierbeek.”

“Dit bewijst hoe Hoegaardiers doorheen de eeuwen hun verantwoordelijkheid hebben genomen in de politiek, waar ze zich ook vestigden. Maar het bleef niet beperkt tot de politiek ... Wie beter dan La Esterella, Esther Lambrechts, heeft de Hoegaardse stem doen weerklinken in theaters, zalen, radio en op tv? In de beeldende kunsten is Johan Creten een internationale ster geworden. Wordt er in de Sport iemand meer besproken dan onze dokter Yvan Vanmol? Hoe hard het ook stormt in medialand, Chris Michel komt altijd boven water. En over storm gesproken, in de Antwerpse haven staat de familie Taverniers-Huts als een rots in de branding.”

“Voor onze buitenlandse betrekkingen kunnen we een beroep doen op eigen ambassadeurs: Paul Taverniers in Roemenië, Louis Borremans in Zweden, Georges Pittomvils in Zwitserland. Voor onze zakelijke belangen weten we weer andere dorpsgenoten te vinden: Rik Branson, ARCO Groep, Michel Tilman (ING), Raf Hacour, Record Groep. Als de wanhoop nabij is kunnen we terecht bij kanunnik Ludo Collin, op het bisdom Gent.”

“Omgekeerd hebben de Hoegaardse politieke fracties steeds voldoende en bekwame mensen gevonden om het dorp veilig door de eeuwen te loodsen. Meer zelfs, in toenemende mate versterkten inwijkelingen onze rangen. We hebben in ons midden Johny Thys, baas van De Post, de man die ons de brouwketel in Altenaken bezorgde. Chef-kok Frank Fol leert ons van aan de Moerasstraat gezonde groenten eten. Gaston baron Roelants bewijst dat je daar snel van kunt lopen. Zij en vele anderen hebben bijgedragen tot de uitstraling van onze gemeente.”

“Bewust hebben wij gekozen voor de toeristische uitbouw met indertijd, een primitief doch doeltreffend wapen, namelijk de eenmansbrouwerij van Pierre Celis. We lieten bezoekers daarnaast kennis maken met de mooie maar toen weinig toegankelijke holle wegen, met boeiende doch verwaarloosde monumenten, met een toen nog desolate tuin van de familie Bail. We beschikten over de ruïnes van twee suikerfabrieken, de restanten van een slachthuis, een melkerij, een toren van Loriers, een fabriek uit de textielsector die over haar hoogtepunt heen was geraakt.”

“In een periode van twintig jaar werd het roer omgegooid. Uit die veelbelovende basisgegevens verrezen de Tuinen van Hoegaarden, de brouwerij De Kluis met het recent ingewijde bezoekerscentrum, het toeristisch infokantoor, talrijke uitgeruste fietsroutes en wandelpaden, een reeks gerestaureerde monumenten, waaronder vier kapellen en vier parochiekerken. Ondertussen werd op het puin van de suikerfabrieken en de nieuw gecreëerde bedrijvenzone Bleyveld, industrie uitgebouwd op vijftien hectare.”

“Dit alles heeft jarenlang bijgedragen tot het realiseren van onze sportinfrastructuur, met drie voetbalkantines, zes speelvelden, tennis, hockey, visvijver, sporthal De Struysvogel. Daarnaast ontstond de culturele uitrusting, met bibliotheek en Paenhuys, en als kroon op het werk voltooiën we straks het rusthuis Villa Hugardis en start de bouw van een ultramodern gemeentehuis, inbegrepen extra vergaderruimte voor iedereen. De uitbouw van deze infrastructuur is een welgekomen hulp bij evenementen zoals Palmzondag en het brouwerijtoerisme.”

“Beste vrienden, hetgeen is gerealiseerd was het gevolg van een planmatige visie vanwege het beleid. Maar het was ook de visie van tientallen medewerkers die als werknemer aan de gemeente of in een van de talrijke adviesgroepen mede hun stempel hebben gedrukt op verleden en toekomst. Honderden vergaderingen leidden tot het opstellen van tientallen dossiers, die steeds rekening hielden met de subsidiemogelijkheden. Dat verkennend werk maakte het de gemeenteraad mogelijk om richtinggevende besluiten te trekken en die daarna te realiseren.”

“Het samenspel tussen Hoegaarden als woongemeente, toeristische gemeente, sportgemeente en industriegemeente, heeft ons geen windeieren gelegd. Wij zien de toekomst van onze gemeenschap met vertrouwen tegemoet. Wij danken ook de gepensioneerde collega's en medewerkers. Wij denken daarbij bijvoorbeeld aan gewezen secretaris Juul Cipers maar ook aan de vele medewerkers uit de huidige generatie.”

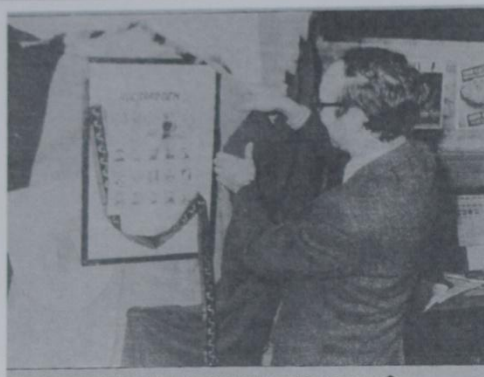
“Wij hopen dat de toekomstige bestuurders van dit dorp, weze het de actuele beleidsgroep of mensen uit de oppositie, dezelfde filosofie zullen aanhouden. Ons doel is dit dorp tot maximale welstand te brengen. Dat alles met respect voor de tradities, voor onze voorouders, de beleidsvoerders die ons zijn voorgegaan. Dat alles met de leuze indachtig „Er is maar één Hoegaarden” met een brouw- en palmzondagtraditie die altijd levendig zal blijven.”

Op onze Facebook las je in 2023 over deze Hoegaardse Figuren (alle suggesties welkom)

- Dr. Joseph Smeesters (1881-1961)
- Jan Stuerbout (Janneman) (1945)
- Esther Lambrechts (La Esterella) (1919-2011)
- Jules Lowet (†1949) en Jean-Marie Lowet (1900-1970)
- Hubert Bessemans (1864-1966)
- Jozef Vander Velpen (1905-1988)
- Pierre Celis (1925-2011)
- Claude Van de Voorde (1962)
- Frans Huon (1940 - 2008)
- Guido Nicolaes (1950)
- Paul Bail (1917 - 1980)
- Louis Hardiquet (1910-1991)
- Paul Putzeys (1897-1983)
- Gaston Roelants (1937)
- Corinne Debaets (1963)
- Aster Vranckx (2002)
- Louis Gasia (1898 - 1950)
- Dr. Yvan Vanmol (1953)
- Johan Creten (1963)
- Louis Michel (1947)
- Albert Guilluy (1915-2015)
- Camille Delmotte (1908 - 1991)
- Maureen Vanherberghen (1987)
- Jeroen D'Hoe (1968)
- Auguste de Lantsheere (1870-1932)
- Jan Frans Goris (1867-1914)
- René César (†1983)
- Maarten Vangramberen (1978)
- Chris Michel (1956)
- Edouard Lodewyckx (1892-1936)

Weekblad Vox: "11 november als hobby"

Met deze foto's opende een bijdrage in het militaire weekblad Vox, op 1 december 1977. Ter gelegenheid van Wapenstilstand op 11 november zetten leden van de heemkundige kring in het Nieuwhuys een tentoonstelling op. In beeld kwamen Etienne Grooten, adjudant en precisieinstallateur bij de Luchtmacht, en Frans De Decker, eerste sergeant-majoor en radarspecialist op de vliegbasis in Bevekom.

FRERE VAN 15 OORLOGSSLACHTOFFERS UIT HOEGAARDEN

HET TWEEFMANSHIP LEGT DE LAATSTE HAND AAN DE TENTOONSTELLING

De Decker was in zijn vrije tijd modelbouwer, meestal van vliegtuigtypes, soms ook van tanks. Die collectie, duizend stuks, exposeerde hij meestal in groep bij de Tiense Verzamelaars. In 1977 mocht hij de eerste verdieping van het Nieuwhuys ermee vullen. Etienne Grooten, een Gentenaar die vijftig jaargang bestuurslid werd van onze heemkundige kring, vulde dat aan met documenten en kaders. Op de tweede verdieping stonden de permanente vitrines rond de oorlogen. De bezoeker vond er de laatste brief van een terdoodveroordeelde, de dagbladen over de invasie in 1940, de militaire kaart die op 10 mei 1940 in Tienen werden afgepakt van een Duitse spion ...

CHEF VAN NERUM (LINKS) LEIDT BEZOEKERS ROND OP DE OPENINGSDAG.

VAN NERUM PUTTE UIT ZIJN VERZAMELING PROPAGANDA-AFFICHES.

DE DECKER (LINKS), GROOTEN (RECHTS) MET DE VOX-REPORTER IN HET MUSEUM.

Deze herinnering aan die 11 novemberexpo is tevens een eerbetoon aan medewerkers van het eerste uur in het plaatselijk museum. Etienne Grooten (nu 90) heeft er een halve eeuw opzitten als medewerker aan de geschiedenis en heemkunde. Hij was grootkanselier in de Orde van de Moutstok en secretaris van vzw 't Nieuwhuys. Na 45 jaar droeg hij een paar kasten vol mappen met geordende verslagen, knipsels en tijdschriften over aan zijn opvolgers. Zijn taak aan precisietoestellen bij de Luchtmacht straalde ook af op zijn minutieus bijgehouden dossiers.

In het weekblad Vox in 1977 werd gewezen op nog andere actieve militairen in het Nieuwhuys: Hubert Van Nerum (voorzitter), Roger Verpoort (penningmeester), Edmond Schoensetters (fotoreportages en diavoorstellingen). "Op het leger kun je rekenen", zo luidde het.

De eerste reclame van Hougardia

26 december 1929, met personeel met Camiel Lecocq.
(bron Jenevermuseum)

Het Jenevermuseum in Hasselt bezit een collectie flessen en affiches van de Hoegaardse stokerij Hougardia. Die was tot 1953 actief (qua alcohol/ met frisdranken langer) aan de Stoopkensstraat, waar nu brouwerij De Kluis is ingericht. Het Hougardiagebouw werd opgericht in 1925-1930 door aannemer Jean Michel. Het ging verloren in de brand van 7 oktober 1985. In 1925 was daar een waterbron "ontdekt", goed voor de productie van waters en limonades. Dat jaar werd (4 mei 1925) die vennootschap opgericht met onder andere negen leden van de brouwersfamilie Lories, plus Jean-Jacques Vanoppen. Lories was al langer aan het brouwen en was op kleinere schaal al aan het stoken sedert 1837.

Het jenevermuseum dateert de oudste kartonnen reclameborden, in haar bezit, uit de periode tussen de stichting en circa 1930.

Pancarte 'Hougardia, Nikko, Liqueur Orientale' voor Hougardia, (1920-1930). Breed: 42cm.
Langwerpige horizontale pancarte met bovenaan midden twee gaatjes om het geheel op te hangen. Twee kleuren bruin en geel toegepast als ging het om een houtsnede. Centraal geplaatst een Aziatische man met strohoed en draagstok waaraan aan weerszijden korven met bessen bevestigd zijn. In de opgeheven linkerhand een gevuld glas. Op de achtergrond, over de gehele breedte, de tekst: Nikko in pseudo-chinese schrifttekens. Helemaal bovenaan: Liqueur Orientale. Onderaan rechts: Hougardia.

Pancarte 'Hougardia, Amer' voor Hougardia, (1920-1930). Breed: 42cm.
Langwerpige horizontale pancarte met zilverkleurige achtergrond, bordeauxrode omkadering. Centrale tekst: Hougardia in bordeauxrood. Daarboven: Amer, een kroon en dan Blanc in indigoblauw. Onderaan de tekst Apéritif des dieux / Goden-drank in indigoblauw.

Pancarte 'Hougardia, Advokaat' voor Hougardia, (1920-1930). Breed: 41cm.

Langwerpig horizontale pancarte met bovenaan midden twee gaatjes om het geheel op te hangen. In twee kleuren gedrukt: zwart en geel. Centraal geplaatst een kip op haar nest, rechts daarvan de tekst: Hougardia. Daaronder in een gotisch handschrift: Advokaat.

Pancarte 'Hougardia, Cherry' voor Hougardia. (1920-1930). Breed: 42cm.

Langwerpig horizontale pancarte in twee kleuren gedrukt: rood en groen. Bovenaan de tekst: Chery waarvan de twee benen van de letters R doorheen de middenband (fries) van kersen snijden. Onderaan in het midden: Hougardia in het groen.

Pancarte 'Hougardia, Bitter' voor Hougardia, (1920-1930). Breed: 42 cm.

Langwerpig horizontale pancarte in twee kleuren: oranje en groen. Een tafereel van takken met sinaasappelen waaroverheen de tekst: Bitter in het oranje, en daaronder "Hougardia" in het groen.

Meer illustraties: <https://erfgoedinzicht.be/>

Door een recente schenking van wijlen Roger Lanciers kwam vzw Hoegaards Erfgoed in het bezit van een groot aantal (lege én volle) flessen van de stokerij Hougardia, plus reclame- en andere objecten. De authentieke alambiek, de koperen distilleerketel, van Hougardia is door de laatste directeur Werner van Oppen onder voorwaarden overgedragen aan de heemkundige kring. Hij was, tot bij de opheffing, tentoongesteld in museum 't Nieuwhuys en nadien in het Kapittelhuys. Hij bevindt zich nu in brouwerij 't Nieuwhuys. De likeur "Val Virginal" wordt aangeboden door de Vrienden van de Sint-Rochuskerk in Mariadal.

Bron: Jenevermuseum Hasselt, Hoegaards Erfgoed.

Wat drink je: Gorgonius of Gonus?

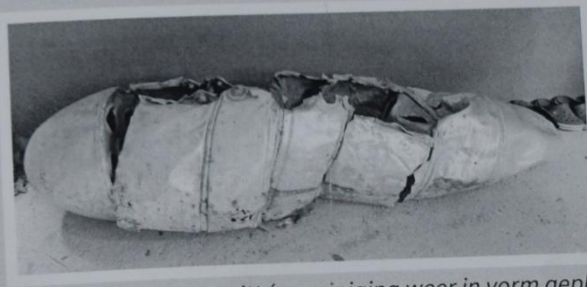
Het tijdschrift "Familieschoon" (september 2023) wijst op de lancering van een bier onder de naam Gorgonius, naar de patroon van de oude parochie Hoegaarden (centrum). Het blad had de naam "Gonus" verkozen.

"Sinds 2020 is er een Gorgoniusbier gecreëerd in Outgaarden. Sinds de dorpsfeesten van dat jaar is er een Gorgonius-blond en een Gorgonius-triple. Alleen spijtig dat dit streekbiertje niet de Hoegaardse roepnaam "Gonus" kreeg," aldus Familieschoon.

Reacties

Pieter Abts (Natuurpunt) las het verhaal (Alpaidis 2023/3) over vliegtuigonderdelen hergebruikt in schuren en of gebouwen in en om Meldert: "Over het oude vliegveld Culot East hebben we al een artikel geschreven i.s.m. Velpelven Boutersem. Bij de komende werkzaamheden van de ruilverkaveling gaan ze opnieuw een deel van deze geschiedenis verder uitwissen (nl. het opbreken van oude taxibanen tussen Keulen en oorlogsbosje)."

*Fuel tank van de Messersmitt (na reiniging weer in vorm geplooid).
(foto werkgroep Natuurpunt)*

"Naast een hele reeks verzamelde foto's, hebben we met de werkgroep Natuur en Erfgoed ook enkele onderdelen van vliegtuigen uit Meldert bewaard. Onder andere enkele onderdelen van een Amerikaanse bommenwerper en van een Messersmitt (Duits jachtvliegtuig). In elke oude boerderij in Meldert vind je het rol-onderdeel van een Cointet-element (Belgische anti-tankversperring)."

"Het was de bedoeling dat deze naar Bevekom in het museum zouden gaan. Er zijn contacten geweest maar er waren enkele logistieke besommeringen gezien de omvang van de onderdelen van de Amerikaanse vliegtuigen."

Walter Rosseels, medewerker aan het Museum in de 1ste Wing Bevekom, beaamt het voornemen om een extra zaal in te richten met resten van verschillende vliegtuigen die crashten in de buurt, tijdens de Tweede Wereldoorlog en meteen na de bevrijding. Dit team stelt ook belang in relictten die onze kring in Hauthem vond (zie vorige "Alpaidis"). Verschillende bewoners (sommigen intussen overleden) getuigden over een Amerikaanse bommenwerper die in Hauthem (Meldertsveld) neerkwam. Met paard en kar werden er aluminium onderdelen van gerecupereerd voor hergebruik in wanden en daken. Walter Rosseels wijst op een eerdere oproep naar inlichtingen naar die B17, gevallen/noodlanding in de zomer van 1945 (of 1944?). Hij toont een foto van de motor ervan, geflankeerd door de zussen Hortense en Gilberte Lebegge. De foto komt van Patrick Maes, zoon van Hortense. Nadere gegevens ontbreken. Wie weet meer. (ps: niet te verwarren met de vaak gefotografeerde gecrashte Britse Sterling uit 1942, nabij Sluizen.)

Onze medewerker Noël Verlaers hoorde nakomelingen van getuigen uit Meldert het verhaal van de B17 in het Meldertsveld/Hauthemsveld bevestigen. Het toestel moest er landen wegens pech. Dat gebeurde in 1945, mogelijk na een vlucht boven Duitsland. De toestel werd door militairen ontmanteld voor hergebruik van de intacte delen. Het karkas bleef ter plaatse en werd door dorpsbewoners in delen gerecupereerd. Bij de renovatie van een oudere woning in Hauthem trof de nieuwe eigenaar in een loods een wand aan bestaande uit een zes meter lange aluminium plaat uit het Amerikaans vliegtuig.

Retouradres
Billen Raymond
Kalverstraat 24
3320 HOEGAARDEN

Driemaandelijks tijdschrift P802006
Afgiftekantoor 9550 HERZELE
november, december 2023, januari 2024

54
Pedjko Wasily
Dwarsstraat, 28
3590 Diepenbeek

HET LIDGELD BEDRAAGT 20 EURO/JAARGANG

Wie minimum 50 euro stort wordt steunend lid, met vermelding in ons tijdschrift

Rekeningnummer vzw Hoegaards Erfgoed:
BE23 3630 8110 6891 BIC begunstigde: BBRUBEBB

BEZOEK ONS OOK OP FACEBOOK

WEBSITE: www.hoegaardserfgoed.be

INLICHTINGEN: hoegaardserfgoed@gmail.com

Inhoud Alpaidis 2023: november, december, januari 2024

1. Voorpagina
2. Ten geleide (over de Hertog van Marlborough in Meldert)
3. Graf van brouwers Tomsin verdwijnt
- 4-6. Romeinse villa van Meer wordt een educatief kennisreservaat (*David Depraetere*)
7. Drukke dagen op de Prins-Kardinaalhoeve
8. Afscheid van ondervoorzitter Rik Cipers
- 9-10. Succes aan universiteit ... met hoevepraat uit Outgaarden (1954) (*Raymond Billen*)
- 11-14. Enquête in 1950: Leve de verfraaiing, neen aan de mesthoop in de straat (*Raymond Billen, Noël Verlaers*)
- 14bis. Brabants trekpaard op video.
- 15-17. Waals centrum voor Gobertangesteent kijkt ook naar Vlamingen (*Glenn Geeraerts*)
18. Vijfhonderd jaar beeldhouwkunst
- 19-20. De verwijderde kunstschaten uit de kapel van Hauthem
- 21-23. Bekende Hoegaardiers in de laatste nieuwjaarstoespraak (*Frans Huon*)
24. Weekblad Vox: "11 november als hobby"
- 25-26. De eerste reclame van Hougardia (1920-1930) *m.m.v. Jenevermuseum*
27. Reacties
28. Inhoud

Met dank aan onze steunende leden:

Ereleden (100 euro)

Mr en Mevr Branson-Collin

Mr en Mevr Creten(t)-Pirar

Steunende leden (50 euro)

Dodion Maurice

Van Parijs-Goris Elisabeth

Janssens (OPS Moja) Monica

Kinnaer Nestor

Klooster Mariadal Zusters Vereniging H. Hart

Laloup-Vandersmissen Ivan

Landsheere-Lefevre Marleen

Marchal Nicole

Michel Chris (Het Paradijs)

Sevenants-Dumoulin Daniel

Stienlet Georges

Taverniers Jean-Pierre

Tibo Consult Immo Tibo

Van der Bruggen Bart

Vandervelpen-Horion

Vanhulst-Herbots Arthur

Wauters Alfred